

IFLA trendek — röviden

INSIGHTS FROM THE

TREND
REPORT

IFLA trendek – röviden

**A Magyar Könyvtárosok Egyesülete megbízásából fordította:
Hegyközi Ilona**

**Kiadja a Magyar Könyvtárosok Egyesülete
Budapest, 2017**

Készült a következő dokumentumok alapján:

Riding the waves or caught in the tide? Navigating the evolving information environment.
Insights from the Trend report, 2013.; <http://trends.ifla.org/>

IFLA Trend Report 2016 Update; <https://trends.ifla.org/files/trends/assets/trend-report-2016-update.pdf>

A fordítás a két dokumentum lényeges részeit tartalmazza: magából a trendjelentésből – Riding the waves... – a trendek szövegét adjuk közre, a frissítésből – IFLA Trend Report 2016 Update – pedig az 5. és 6. fejezetet

Felelős kiadó: Barátné dr. Hajdu Ágnes

ISBN 978-963-89260-2-9

© Magyar Könyvtárosok Egyesülete, 2017

IFLA TRENDJELENTÉS (2013)

ÖT FONTOS TREND, AMELY MEGVÁLTOZTATJA INFORMÁCIÓS KÖRNYEZETÜNKET

ELSŐ TREND: AZ ÚJ TECHNOLÓGIÁK MEGNÖVELIK, UGYANAKKOR KORLÁTOZZÁK IS AZOKNAK A KÖRÉT, AKIK AZ INFORMÁCIÓKHOZ HOZZÁFÉRHETNEK

Az egyre bővülő digitális univerzumban egyre nagyobb értéket képviselnek az információs műveltséggel kapcsolatos készségek, például az alapfokú olvasási és a digitális eszköz-kezelési kompetenciák. Akik nem rendelkeznek ezekkel a készségekkel, egyre több területen érezhetik magukat kirekesztve. Az új online üzleti modellek alakulása erősen befolyásolja, hogy a jövőben ki lehet sikeres, mert birtokában vannak a szükséges információk, azokat hasznosítani tudja, meg tudja osztani másokkal és azokat el tudja érni.

MÁSODIK TREND: AZ ONLINE OKTATÁS VILÁGSZERTE DEMOKRATIKUSABBÁ TESZI ÉS DRASZTIKUSAN MEG IS VÁLTOZTATJA A GLOBÁLIS TANULÁS GYAKORLATÁT

Az online oktatási források gyors bővülése következtében számosabbá, olcsóbbá és elérhetőbbé válnak a tanulási lehetőségek. Tovább nő az élethosszig tartó tanulás jelentősége és a nem formális és informális tanulás elismertsége.

HARMADIK TREND: A MAGÁNSZFÉRA ÉS AZ ADATVÉDELEM HATÁRAIT ÚJRA MEG KELL HATÁROZNI

A kormányok és a vállalatok egyre több adatot gyűjtenek be és birtokolnak, amelyek segítségével fejlett eszközökkel igen egyszerűen el lehet készíteni az egyes egyének profilját. Eközben kifinomult megfigyelési módszerekkel, a

kommunikációs adatok szűrésével az egyének tevékenységét olcsóbban és könnyebben nyomon lehet követni. Ez komoly következményeket vonhat maga után az egyének magánszférájának védelmét és az internetbe vetett bizalmat tekintve.

NEGYEDIK TREND: A HÁLÓZATBA KAPCSOLT TÁRSADALMAKBAN ÚJ VÉLEMÉNYEK ÉS CSOPORTOK VONJÁK MAGUKRA A FIGYELMET ÉS JUTNAK SZEREPHEZ

A hálózatba kapcsolt (az internet széles körű és gyakori használatával jellemezhető) társadalmakban több lehetőség nyílik a közös cselekvésre. Új vélemények jelenhetnek meg, és új, egy-egy kérdésre összpontosító társadalmi mozgalmak nyerhetnek teret a hagyományos politikai pártok rovására. A nyílt kormányzati kezdeményezések és a közzsféra adataihoz való szabad hozzáférés jobb átláthatóságot és a polgárokra összpontosító közszolgáltatásokat eredményez.

ÖTÖDIK TREND: AZ ÚJ TECHNOLÓGIÁK ÁTALAKÍJTJÁK A GLOBÁLIS INFORMÁCIÓS GAZDASÁGOT

Az internetet használó mobil eszközök, az eszközökben és az infrastruktúra intézményeiben alkalmazott, hálózatba kapcsolt érzékelők, a háromdimenziós nyomtatás és a fordítási technológiák tömeges elterjedése átformálja a globális információs gazdaságot. Sok cég mai üzleti modelljében kreatív irányváltás lesz megfigyelhető, ezt azok az innovatív eszközök ösztönzik, melyek révén az emberek tartózkodási helyüktől függetlenül idős korban is aktívak tudnak maradni.

ELSŐ TREND: AZ ÚJ TECHNOLÓGIÁK MEGNÖVELIK, UGYANAKKOR KORLÁTOZZÁK IS AZOKNAK A KÖRÉT, AKIK AZ INFORMÁCIÓKHOZ HOZZÁFÉRHETNEK

Az egyre bővülő digitális univerzumban egyre nagyobb értéket képviselnek az információs műveltséggel kapcsolatos készségek, például az alapfokú olvasási és a digitális eszköz-kezelési kompetenciák. Akik nem rendelkeznek ezekkel a készségekkel, egyre több területen érezhetik magukat kirekesztve. Az új online üzleti modellek alakulása erősen befolyásolja, hogy a jövőben ki lehet sikeres, mert birtokában vannak a szükséges információk, azokat hasznosítani tudja, meg tudja osztani másokkal és el tudja érni őket.

VÁRHATÓ FEJLEMÉNYEK

A digitális tartalmak és információk választéka folyamatosan és robbanásszerűen növekszik, ennek következtében fontosabbá válnak az információs műveltséggel kapcsolatos olyan készségek, amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy a hiteles információt megkülönböztessük más, olyan tartalmaktól, amelyek mögött különböző társadalmi, politikai, üzleti és néha szélsőséges érdekek állnak.

Továbbra is nőnek a feszültségek a szellemi tulajdon és a technológiai újítások tulajdonjogával kapcsolatban. Az előírásokat hozzá kell igazítani az információhasználat új mintázataihoz, és gondoskodni kell a kreativitás és a gazdasági fenntarthatóság érvényesüléséről.

A hálózatba kapcsolt világban az információhoz való hozzáférés kaput nyit az egészségügyi, oktatási és foglalkoztatási forrásokhoz – szintúgy a társadalmi, politikai és gazdasági szabadság felé. A fejlődő országokban milliárdnyi új internethasználó jelent meg, ez megváltoztatja az online világ képét. Az olvasási és digitális írástudási készségek hiánya továbbra is akadályozza az online források elérését, ami fokozhatja a digitális szakadékot és a globális egyenlőtlenségeket.

A digitális tartalmak mobil elérése és az, hogy a termékek egyre többféle eszközön jelennek meg, meggyengíti a szellemi tulajdon hagyományos

fogalmát, amely a tartalom helyhez kötött elérésének statikus jogain alapszik.

Az internetnek, mint nyílt és nemzetközileg elérhető információs forrásnak a működését a kormányzatok fenyegetik azáltal, hogy szeretnék kiterjeszteni ellenőrzésüket saját információs rendszereik felett. Ez a fajta ellenőrzés a nemzeti internetekből összeálló, „patchwork” szerű megoldást eredményez.

Az információk és a tartalmak szellemi tulajdonának kérdései egyre komplexebbé válnak, mivel az információk előállítói és fogyasztói közötti határok egyre inkább elmosódnak. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy egyre több tartalmat hoznak létre automatikus gépi eljárásokkal.

Sok online szolgáltató jelenlegi üzleti modellje, amely a megadott személyes adatokból és a felhasználók által létrehozott tartalmakból hoz létre jövedelmet, kihívásokkal néz szembe. A jövőbeni üzleti modellekről szóló vita fő kérdése, hogy a hasznot el kell-e osztani a tartalmakat létrehozó szerzők, a közvetítők és a személyes adatok eredeti tulajdonosai között.

A szerzői jog által védett tartalmakhoz való hozzáférést akadályozó műszaki megoldások elavulttá válnak, mivel az új üzleti modellek, amelyek kihasználják a fogyasztás, megosztás, létrehozás és módosítás iránti közösségi lelkesedést, igen sokféle tartalmat kínálnak a legkülönbözőbb platformokon és eszközökön.

MÁSODIK TREND: AZ ONLINE OKTATÁS VILÁGSZERTE DEMOKRATIKUSABBÁ TESZI ÉS DRASZTIKUSAN MEG IS VÁLTOZTATJA A GLOBÁLIS TANULÁS GYAKORLATÁT

Az online oktatási források gyors bővülése következtében számosabbá, olcsóbbá és elérhetőbbé válnak a tanulási lehetőségek. Tovább nő az élethosszig tartó tanulás jelentősége és a nem formális és informális tanulás elismertsége.

VÁRHATÓ FEJLEMÉNYEK

A bárki számára elérhető online oktatási források (Online Open Education Resources, OER), az adaptív oktatási/tanítási technológiák, a bárki számára elérhető online kurzusok (Massive Open Online Courses, MOOC) és a játékra alapuló tanulási módszerek a következő évtizedben az egész világon átalakítják a tanulási színteret.

Az online kurzusokon a közeljövőben több ember vesz majd részt, mint ahány diák jelenleg világszerre be van iratkozva egyetemekre. Az új kurzusokat fokozottabban jellemzi a multidiszciplináris tanulás.

Az élethosszig tartó tanulás digitális lehetőségei nőni fognak a globalizálódó gazdaságban és a gyorsan változó technológiai környezetben, ahol többen sajátítanak el új készségeket és tudást felnőtt életük során.

A tudás és a készségek építésére irányuló átfogó stratégiáknak köszönhetően egyre inkább támogatást kap a nem formális és informális képzések elismertsége és tanúsítvánnyal való elismerése. A mindennapokban szerzett készségek és tapasztalatok láthatóbbá és értékesebbé válnak.

Abban a környezetben, ahol az információ könnyebben felderíthető és beszerezhető, a jövőbeni oktatási módszerek több súlyt helyeznek arra, hogy megállapítható legyen ezen információk hitelessége és az, hogy milyen értéket képviselnek. Egyre kevésbé fontos, hogy az információkat memorizáljuk, fel tudjuk idézni.

Az online oktatás drasztikusan megváltoztatja a tanulás hagyományos módszereit – ez haszonnal jár a tanulók számára, mert lényegesen

csökkennek a költségek és nő a hozzáférés a sokféle tanulási lehetőséghez.

A jövő oktatási piacán olyan hálózati hatások érvényesülnek, amelyek például a Google, a Facebook és az Amazon cégek üzleti modelljein alapulnak. Az ismert oktatási szolgáltatókat az a veszély fenyegeti, hogy tönkremennek, ha a tartalom-előállítók sikeresen együttműködnek a népszerű, új fogyasztói platformokkal, amelyek széles körű kínálatot nyújtanak.

A bárki számára elérhető online kurzusok széles körű alkalmazása következtében nő a közös tanuláshoz, a mentorhálózatokhoz, a csoportos tanuláshoz, az együttműködéshez és az informális segítségnyújtáshoz használt közvetítő platformok értéke. Ez a változás érvényes mind az online, mind a személyes jelenlételet igénylő (kontaktórák) módszerek esetén.

A tudományos kiadványok nyílt hozzáférése következményeként lektorált szócikkek milliói váltak világszerre elérhetővé. Ez segít a tudósoknak abban, hogy megosszák egymással kutatási eredményeiket és építsenek egymás felismeréseire. Ez az együttműködés innovációs kezdeményezéseket eredményezett az egészségügyben, az infrastruktúra terén és az üzleti világban.

Az online források és az adaptív oktatási módszerek átalakítják az iskolai tanulást. A digitális eszközöket az emberi támogatással kombinálva minden diák egyénre szabott tanulási élményhez juthat.

HARMADIK TREND: A MAGÁNSZFÉRA ÉS AZ ADATVÉDELEM HATÁRAIT ÚJRA MEG KELL HATÁROZNI

A kormányok és a vállalatok egyre több adatot gyűjtenek be és birtokolnak, amelyek segítségével fejlett eszközökkel igen egyszerűen el lehet készíteni az egyes egyének profilját. Eközben kifinomult megfigyelési módszerekkel, a kommunikációs adatok szűrésével az egyének tevékenységét olcsóbban és könnyebben nyomon lehet követni. Ez komoly következményeket vonhat maga után az egyének magánszférájának védelmét és az internetbe vetett bizalmat tekintve.

VÁRHATÓ FEJLEMÉNYEK

A kormányok és a vállalatok által összegyűjtött hatalmas adatmennyiségek lehetőséget adnak az egyének és társadalmi csoportok egyre komplexebb profilozására. A sokféle forrásból származó adatok legkorszerűbb módszerekkel való feldolgozása következtében a névhez nem köthető információk könnyebben összeköthetők egy bizonyos személlyel vagy csoporttal.

A kormányok könnyebben és olcsóbban nyomon követhetik polgáraik tevékenységét, és a kommunikációs adatok tömeges nyomon követésével megsűrűsítik az információkat és a különböző platformokról és eszközökről származó metaadatokat.

Az üzleti monitorozás és nyomon követés módszerei szintén egyre tökéletesebbek lesznek. Ezekhez tartozik a kattintások hagyományos nyomon követése és a böngészők sütijeinek megfigyelése mellett az érzelmek és a retinamozgások elemzése.

A globális, határokat átlépő internet nemzetközi szabályozása kihívásokat rejt magában, mert a különböző nemzeti szabályozásoknak eleget téve továbbra is nehéz egységes normákat bevezetni a magánszféra védelme és az adatvédelem terén.

Jobb jogi védőintézkedések hiányában a kormányzatok növekvő nyomást gyakorolnak a multinacionális webes cégekre, hogy engedjék át a kommunikációs adataikat, a kapcsolódó metaadatokat és az online tevékenységek nyilvántartásait. Ennek a forgatókönyvnek van előzménye, mégpedig az amerikai PRISM programról nemrég folytatott vita.

Egyre gyakrabban fordul elő, hogy egy-egy személy online tevékenysége alapján diszkriminatív árakat határoznak meg egyes árukra és szolgáltatásokra, és egyre több olyan cég van, amely ugyanazt a terméket vagy szolgáltatást más áron kínálja különböző egyének számára, személyi adataikat felhasználva.

Megfigyelhető, hogy az internet iránti bizalom szintje visszaesik vagy lényegesen csökken. Napjainkban sokan gondolkodás nélkül megosztanak másokkal nagy mennyiségű személyes információt a közösségi hálón vagy a tevékenység-megfigyelő rendszerek révén. Ez a magatartás változóban van: ahogy az egyének lassan kezdik felismerni, hogy mások tevékenységüknek milyen jelentős részét képesek megfigyelni.

Egyre több üzleti online platform alkalmazza a kódolást és más biztonsági rendszereket szolgáltatásaiban, mivel a magánszféra védelme vonzó érv az értékesítés során. Annak ellenére, hogy az adatvédelmet kínáló és a nagyobb mértékű monitorozást támogató online eszközök között versengés van, sok internethasználó továbbra sem aggódik a biztonság miatt, és igénybe veszi az interaktív és használóbarát szolgáltatásokat.

Azokban az esetekben, amikor az információ posztolása az internetre végső soron azt jelenti, hogy a jövőben ezen információk sorsa ellenőrizhetetlen, az érintetteknek egyensúlyt kell teremteniük aközött, hogy részt akarnak venni az információcserében, alkotni és kommunikálni szeretnének, és a kockázat között, hogy maradandóan otthagyják valahol digitális lábnyomukat.

NEGYEDIK TREND:

A HÁLÓZATBA KAPCSOLT TÁRSADALMAKBAN ÚJ VÉLEMÉNYEK ÉS CSOPORTOK VONJÁK MAGUKRA A FIGYELMET ÉS JUTNAK SZEREPHEZ

A hálózatba kapcsolt (az internet széles körű és gyakori használatával jellemezhető) társadalmakban több lehetőség nyílik a közös cselekvésre. Új vélemények jelenhetnek meg és új, egy-egy kérdésre összpontosító társadalmi mozgalmak nyerhetnek teret a hagyományos politikai pártok rovására. A nyílt kormányzati kezdeményezések és a közsféra adataihoz való szabad hozzáférés jobb átláthatóságot és a polgárokra összpontosító közszolgáltatásokat eredményez.

VÁRHATÓ FEJLEMÉNYEK

A digitális univerzum mérete a jóslatok szerint két évente megduplázódik. Tartalmát egyre inkább különböző társadalmi, politikai és üzleti érdekek alakítják. A jobb kommunikációt és a közös cselekvést mozgó technológiák tovább is támogatják a pozitív eredményeket: gazdagítják az egyének tudását, növelik a polgárok részvételét és az üzleti vállalatok elszámoltathatóságát. Ugyannak a technológiának a használatából negatív eredmények is következhetnek: a kiberbűnözők, a terroristák és a szélsőséges csoportosulások is szert tesznek ezekre az új ismeretekre.

A demokratikus országoknak hasznára van a nagyobb átláthatóság, a közsféra adatainak hozzáférhetősége és a nyílt kormányzati kezdeményezésekkel járó fellendülés, mert ezek a kezdeményezések a polgárok tudásának gazdagításához, a korrupció leküzdéséhez és a kormányzás új technológiákkal való megerősítéséhez vezetnek.

A hagyományos politikai pártok azonban meggyengülnek, mivel a választókat egyre inkább egy-egy, értékrendszerüknek és érdeklődésüknek megfelelő kérdés „fogja össze”. Jelentős hatása lehet ennek a társadalmi vagy politikai csoportok, generációk és földrajzi adottságok közötti szakadékok áthidalására.

A távolra elérő digitális források átalakítják a nők státuszát, azáltal, hogy jobb hozzáférést adnak az egészségügyi szolgáltatásokhoz, az üzleti és elhelyezkedési lehetőségekhez és a kapcsolódó szociális hálózatok információihoz. Ugyanazok a források sok polgár számára egyfajta globális szócsőként szolgálnak ahhoz, hogy jóváhagyják vagy elítéljék más országok politikáját és politikusait – és erősítsék a diaszpórát és a migráns közösségeket.

Az üzleti lobbisták és a politikai elitek átveszik azokat a módszereket, amelyek egy-egy kérdéssel kapcsolatban a tömegek mobilizálása területén sikeresnek bizonyultak az online aktivisták körében – azonban inkább az elmélet alapján kidolgozott, semmint az organikusan kifejlődött módszereket használják.

A virtuális szimulációs környezet fokozott használatával lehetővé válik, hogy a potenciális döntéseket teszteljék, mielőtt a valós világban alkalmazásukra sor kerülne. Ily módon a választók előrevetíthetik az egyes politikai pártok politikájának valószínű társadalmi hatását, mielőtt eldöntenék, melyiket támogatják. Ugyanez a folyamat segít a kormányoknak politikai stratégiájukat meghatározni.

A jövő kormányai nemcsak a választásokkal jutnak legitimitáshoz. A digitális technológiák támogatásával valóra válthatják a nyílt kormányzással és az átláthatósággal kapcsolatos ígéreteiket, amivel alátámaszthatják politikai és intézményi hitelességüket.

A nyílt kormányzás adatainak hatékony felhasználása megkívánja, hogy a közintézményekben szakszerűen alkalmazzák az információmenedzsment módszereit. A kormányzat egyre több szolgáltatást nyújt digitalizált formában, és ezek mellé olyan közvetítőket kell rendelni, akik segíteni tudnak a hátrányos helyzetű polgároknak a kialakuló, egyre differenciáltabb digitális szolgáltatások és platformok használatában.

A hatékonyabb, bizonyítékokon alapuló politika sok területen erőteljesen támaszkodik a nagy mennyiségű adatokra (big data), többek között az egészségügy, a szociális gondoskodás, a környezetvédelem és a klímaváltozás fontos politikai területén.

ÖTÖDIK TREND: AZ ÚJ TECHNOLÓGIÁK ÁTALAKÍJTJÁK A GLOBÁLIS INFORMÁCIÓS GAZDASÁGOT

Az internetet használó mobil eszközök, az eszközökben és az infrastruktúra intézményiben alkalmazott, hálózatba kapcsolt érzékelők, a háromdimenziós nyomtatás és a fordítási technológiák tömeges elterjedése átforgalmazza a globális információs gazdaságot. Sok cég mai üzleti modelljében kreatív irányváltás lesz megfigyelhető, ezt azok az innovatív eszközök ösztönzik, melyek révén az emberek tartózkodási helyüktől függetlenül idős korban is aktívak tudnak maradni.

VÁRHATÓ FEJLEMÉNYEK

A mobil eszközök válnak az információkhoz, tartalmakhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés fő hordozóivá. Az egészségügyi és oktatási források, valamint az e-kormányzati és pénzügyi szolgáltatások jobb hozzáférhetőségének köszönhetően új társadalmi és gazdasági csoportok erősödnek meg.

A mesterséges intelligencia fejleményei révén a hálózatba kapcsolt eszközök egyszerre alkalmazzák a beszéd felismerést, a gépi fordítást és a beszéd szintetizálást, így megvalósulhat a valós idejű többnyelvű szóbeli fordítás (tolmácsolás).

A háromdimenziós nyomtatási technológia képes arra, hogy digitális másolatokból felhasználható tárgyakat alkosson meg; ez egészen új használati értéket kölcsönöz az információhoz való hozzáférésnek, és világszerte forradalmasítja az ipari termelést.

A távmunka, a távgyógyítás és a távgondoskodás, a testen viselhető számítógépes eszközök és az intuitív használói interfészek fejlődése – amelyeket valamilyen hang, szemmozgás vagy érintés aktivál – abban segít, hogy az emberek hosszabban maradjanak gazdaságilag aktívak életük során.

Az egyének és az üzleti vállalkozások egyre növekvő mértékben képesek részt venni tartózkodási helyükről a globális információs gazdaságban. Ez a konnektivitás (hálózati működés) csökkentheti egyes, a fizikai helyszínhez kapcsolódó versenyelőnyöket.

A fejlődő gazdaságok növekvő versenyképességére a fejlett világ egyre inkább protekcionista gazdaságpolitikával válaszol. Egyre jellemzőbbé válnak a rendkívül összetett követelmények és megfelelési szabályok.

2030-ra az előrejelzések szerint a föld népességének előreláthatólag 70%-a él majd városokban. Egy hosszabb távú trend viszont abból indul ki, hogy az egyének arra használják az internetes hálózatot, hogy visszaköltözzenek a kisebb településekre. Ez az érintett települések újjászületéséhez vezethet, gazdasági, társadalmi és kulturális értelemben.

Miközben sok fejlődő országban öröndetes módon egyre nő a fiatalok száma, a fejlett világ nagy részén gazdasági problémát eredményez, hogy elöregednek a munkavállalók. A fejlődő világ cégei nagyobb lehetőségekhez jutnak, hogy a fejlett világbeli cégeket, amelyek most a globális gazdaság legtöbb profitot hozó ágazatait elfoglalják, háttérbe szorítsák.

2020-ra megközelíti az 50 milliárdot a különböző eszközökbe, készülékekbe és az infrastruktúrába beépített, hálózati kapcsolattal rendelkező érzékelők száma. Ez, a „dolgok internetje”, a nyilvántartott adatok további mennyiségi robbanásához vezet, ami jelentős hatással lesz a közszolgáltatások és az adatvezérelt politikai-döntési folyamatok jövőjére, valamint új kihívásokat hoz a magánjellelű adatok védelme terén.

AZ IFLA-TRENDJELENTÉS 2016. ÉVI FRISSÍTÉSE

5. FEJEZET ÉRVÉNYES-E MÉG AZ ÖT IFLA- TREND?

Ez a fejezet azokból a legfontosabb témákból merít, amelyek az IFLA trendjelentéséről rendezett országos és regionális vitákon merültek fel, mégpedig azért, hogy röviden értékelhessük az öt IFLA-trend relevanciáját. Az egyes trendekről szóló fejezetekben hivatkozunk néhány újabb fejleményre, mint például, mivel a trendjelentés 2013 augusztusában született. Az öt IFLA-trend mindegyikét szándékosan átfogóan fogalmazták meg, ezért ez a fejezet inkább illusztratív módon, mint kimerítő teljességgel tekinti át a jelenlegi hatásokat, amelyek olyan számosak, hogy mindegyikük – érthető módon – nem is szerepelhet e dokumentumban.

ELSŐ TREND: AZ ÚJ TECHNOLÓGIÁK MEGNÖVELIK, UGYANAKKOR KORLÁTOZZÁK IS AZOKNAK A KÖRÉT, AKIK AZ INFORMÁCIÓKHOZ HOZZÁFÉRHETNEK

Szerzői jog, digitális tartalmakhoz való hozzáférés és e-kölcsönzés

A trendjelentés vitáin sok országban foglalkoztak a szerzői jog, a digitális tartalmakhoz való hozzáférés és az e-kölcsönzés kérdéseivel. Észtországban felvetették a korlátozó nemzeti szerzői jogi előírások problémáit és hatásukat az e-kölcsönzési kezdeményezésekre, valamint a digitális filmek nyilvános elérése érdekében tett erőfeszítéseket. Az észt szerzői jogi törvény 13. fejezete például megköveteli, hogy az audiovizuális művek kölcsönbe adása otthoni használatra csak a jogtulajdonos engedélyével történhet. Ennek eredményeképpen, amikor amerikai filmeknek nincs a szükséges jogosultságokkal rendelkező észt terjesztője, a művek kölcsönzésére nem kerülhet sor, hacsak a könyvtáraknak nincs elegendő ideje és forrása, hogy az elérésről közvetlenül tárgyaljanak az egyes amerikai filmstúdiókkal.

Az olaszországi vitákon azt hangsúlyozták, hogy miközben a könyvtárak egyre inkább versenyhelyzetbe kerülnek más információszolgáltatókkal, a digitális publikálás jogi követelményei fenyegetik a könyvtáraknak mint az

információkhoz és a tartalmakhoz való nyilvános hozzáférést biztosító szolgáltatóknak a hagyományos szerepkörét. Egyetértés volt ezeken a vitákon arról, hogy az internetkorszak kétségtelenül demokratikusabbá tette az információkhoz való hozzáférést, a digitális tartalmak zökkenőmentes terjesztésének lehetőségei a kiadókat és a jogtulajdonosokat olyan intézkedésekre kényszerítették, amelyek sok esetben korlátozzák a digitális hozzáférést.

A modern információs környezetnek alapvető vonása, hogy a tartalom fizikai tulajdonlását fokozatosan felváltja az adott tartalomhoz való digitális hozzáférés, licenc-megállapodások alapján. A fogyasztók, akik e-könyvet vásárolnak, kevésbé vannak tudatában vagy kevésbé aggódnak amiatt, hogy a licencelt tartalommal kapcsolatba kerülve a jogaik drasztikusan különböznek azoktól, amelyek egy fizikai könyv megvásárlása esetén érvényesülnek. Ezek a fejlemények azonban aláásták a hagyományos könyvtári kölcsönzési modelleket megalapozó elveket.

Például a könyvtárak a fizikai könyveket az „első értékesítés doktrínája” vagy a „jogkimerülés” elve alapján adják kölcsön, ami lehetővé teszi, hogy korlátlanul jogosultak legyenek az illető könyveket kölcsön adni vagy újra eladni (ezt gyakran megerősíti a nyilvános haszonkölcsönözési joggal – Public Lending Right – kapcsolatos jogi szabályozás). Ezzel szemben az e-könyvek esetén nincs megfelelője a „digitális jogkimerülés” elvének, ami azt jelenti, hogy a könyvtárak nem jogosultak arra, hogy minden következmény nélkül digitális tartalmakat megvásároljanak és kölcsönözzenek. Ehelyett a könyvtárak arra kényszerülnek, hogy a kiadókkal és a

jogtulajdonosokkal megtárgyalják a licencfeltételeket, és olyan feltételeket érjenek el, korlátozásokkal. Ez a helyzet számos aggodalmat vetett fel a könyvtárak részéről a következőkkel kapcsolatban: szabad-e az e-könyveket kölcsönözni, a licencek egyre komplexebbek, nőnek a költségek, továbbá felmerültek még az e-kölcsönzési szolgáltatások megbízhatósága és a digitális állományvédelem jogi lehetőségei.

Érdekes módon Európában a jelenlegi fejlemények korábbi feltételezésekkel kapcsolatban vetettek fel kérdéseket, arról például, hogy az e-kölcsönzési megoldások alapja nem szerepel jelenlegi szerzői jogi szabályozásban, hanem kizárólag a licencszerződések függvénye. 2012-ben az Európai Bíróság (EB) azt a döntést hozta¹, hogy a jogkimerülés elvét alkalmazni lehet a szoftverek internetes letöltéssel való terjesztésénél. 2015 áprilisában az EB-t a Hágai Kerületi Bíróság (Hollandia) felkérte, hogy fejtse ki² álláspontját az e-kölcsönzésről. A holland bíróság azt kezdeményezte, hogy az EB rendelkezék arról, hogy a jelenlegi európai uniós jogszabályok³ megengedjék-e a könyvtáraknak, hogy azok engedélyezzék használóik számára szerzői jogilag védett művek digitális másolatainak letöltését ideiglenes személyes használatra.

2015 júliusában az Európai Parlament indítványt⁴ fogadott el, amely felhívta az Európai Bizottságot, hogy fontolja meg egy szerzői jogi kivétel elfogadását, amely engedélyezné a könyvtárak számára, hogy „jogtiszta kölcsönözzenek műveket a nyilvánosság számára digitális formátumban személyes használatra, korlátozott időtartamra, az internet vagy valamely könyvtári hálózat közvetítésével”. 2016 júniusában az EB főtanácsnoka, Szpunar nem kötelező erejű jogi véleményt⁵ publikált, amelyben azt indítványozta, hogy „az elektronikus könyvek kölcsönzése a hagyományos könyvek kölcsönzéséhez hasonlatos”, és hogy a közkönyvtárak által nyújtott e-kölcsönzési szolgáltatások bizonyos típusai jogszerűek lehetnek az érvényben lévő európai uniós jogszabályok szerint. Az EB végső döntésére e kérdéssel még nem került sor, de ezek a fejlemények arra utalnak, hogy a jövőben lesz tere a nyilvános haszonkölcsönzési jog és a digitális jogkimerülés elvei alkalmazásának az e-könyvek esetében.

¹ ECJ Decision, UsedSoft vs. Oracle, 2012. július 3.

² ECJ Referral C-174/15, 2015. április 17.

³ Information Society Directive (2001) és Rental and Lending Rights Directive (2006)

⁴ European Parliament Resolution on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights, 2015. július 9.

⁵ ECJ Press Release, Advocate General's Opinion in Case C-174/15, 2016. június 16.

amelyek kifejezetten engedélyezik az e-kölcsönzést, a szerződésben foglalt

MÁSODIK TREND: AZ ONLINE OKTATÁS VILÁGSZERTE DEMOKRATIKUSABBÁ TESZI, ÉS DRASZTIKUSAN MEG IS VÁLTOZTATJA A GLOBÁLIS TANULÁS GYAKORLATÁT

Az online oktatási források és a bárki számára elérhető online kurzusok (MOOC) a trendjelentés vitái alapján szintén igen fontos növekedési területnek bizonyultak. Az afrikai megbeszéléseken elismerték, hogy az online oktatási források és az online kurzusok komoly tanulási lehetőséget képviselnek polgáraik számára, továbbá egy szerepkört biztosítanak a könyvtárak számára, hogy azokat a készségeket és technikai eszközöket rendelkezésre bocsássák, amelyek e fontos források nyilvános elérésének kiszélesítéséhez szükségesek. Ghánában új online tanulási eszközöket fejlesztettek ki, amelyeket a könyvtárosok maguk használhatnak fel szakmai készségeik új területeken való fejlesztésére. Latin-Amerikában és a Karib-tengeri térségben a mexikói, kolumbiai és Costa Rica-i könyvtár- és tájékoztatástudományi tanszékek⁶ olyan online kurzusokat fejlesztenek ki és valósítanak meg, amelyek a könyvtárosoknak szólnak.

Az észak-amerikai megbeszélések arra mutattak rá, hogy az online kurzusokra beiratkozó hallgatók gyakran jobban kedvelik azokat a környezeteket, ahol együtt alkalmazzák a digitális és a személyes jelenlétet megkövetelő, tantermi tanulási módszereket (blended learning). Mindez vitathatatlanul kulcsszerepet kölcsönöz a könyvtáraknak, amelyek az online tanulási útvonalakat virtuális és személyes iránymutatással támogatják, amellelt, hogy lehetőségeket kínálnak a hallgatók számára az egymást segítő (peer-to-peer) támogatásra és a közös tanulásra. Európában, Ausztráliában és Észak-Amerikában a trendjelentés vitái arról is szóltak, hogy az oktatás jelenlegi digitális irányváltása lehetőséget ad-e a könyvtáraknak, hogy jelentősebb szerepet vállaljanak ezen az új és most kialakuló területen. Az új piaci trendek leértékelik a monolitikus, futószalag stílusú tanulás értékeit, és miközben drasztikusan átalakítják a tanítást, a tantervek

⁶ Costa Rican University LIS School, the UdeA – EIB (Colombian LIS School), The LIS School of Chiapas, San Luis Potosí, the Mexican Government LIS School, and the LIS School of the UNAM

fejlesztése, a tanulási tartalmak szolgáltatása és a tanúsítványokkal való értékelés hagyományos struktúráit – a könyvtáraknak el kell gondolkozniuk azon, hogy ők milyen értéket tudnak hozzáadni ehhez az átformálódó környezethez.

Ebben az összefüggésben az oktatás kevésbé összpontosíthat a lineáris ipari folyamatokra, amelyek a tanulóra koncentrálnak azok korai életszakaszában – sokkal inkább ismétlődő, moduláris és az igényekhez alkalmazkodó élményt ad, amely az egyének egész életciklusában végig jelen van. Ez olyan kérdéseket vetett fel, mint hogy a könyvtári tereket és infrastruktúrát át kell-e alakítani annak érdekében, hogy kielégítsék azt a növekvő igényt, amely a digitális technológiák által segített, formális és informális tanulási lehetőségek rugalmas, célszerű elérése iránt megnyilvánul. Ebben a környezetben a könyvtárak fontos szerepet játszhatnak a kreatív és interaktív tanulási útvonalak elérési pontjaiként, miközben támogatják, azomon követik és tanúsítványokkal igazolják azoknak a készségeknek és képességeknek a fejlődését, amelyek egyébként elismerés nélkül maradnának.

Az oktatás szerepét és célját taglaló szélesebb körű vitákhoz kapcsolódva felmerültek további fejlemények arra nézve, hogy az új technológiák hogyan befolyásolják az olyan fajta készségeket, amelyekre a tanulók eljövendő generációinak szükségük lesz. 2015 márciusában a brit Természettudományi, Műszaki és Művészeti Alapítvány (National Endowment for Science, Technology and the Arts, NESTA) Young Digital Makers⁷ címen jelentést adott közre, amely rámutatott arra, hogy kritikus szakadék van a jelenlegi brit oktatási piacon – mégpedig a digitális előállítási lehetőségek szűkös támogatása és az iránta megnyilvánuló nagy igény között. A NESTA arra utalt, hogy a mai fiatalok nyilvánvalóan jobban ismerik és magától értetődőbben használják a digitális platformokat és eszközöket, mint bármelyik előző generáció. Indokolt azonban az aggodalom, hogy ezek a digitális bennszülöttek egyre jobban el vannak szigetelve a technológiai kihívásoktól és bonyodalmaktól, mivel a használatbarát rendszerek és interfészek elkényelmesítik őket.

Olyan környezetben, ahol a nagy adatmennyiségekhez kötődő új üzleti modellek, szolgáltatások és termékek, a dolgok internetje, a háromdimenziós nyomtatás és a közösségi gazdaság minden nemzet számára egyre inkább alapvetővé válik a gazdasági versenyképesség, a növekedés és a munkateremtés érdekében – a főáramhoz tartozó digitális előállítási készségek hiánya komoly globális kihívássá válhat. 2016

⁷ Young Digital Makers, Surveying attitudes and opportunities for digital creativity across the UK, NESTA, 2015. március

áprilisában Sue Considine, a Fayetteville Free Library ügyvezető igazgatója bemutatott⁸ tartott a Torontóban az IFLA elnöki értekezletén, amely rámutatott a könyvtárak fontosságára, elismerve, hogy a technikai és kreatív készségek egyre inkább összefüggnek. Ha a könyvtárak olyan módszereket alkalmaznak, amelyek a formális és informális tanulást vegyítik a természettudomány, műszaki és mérnöki tudományok, a művészet, a design és a matematika (Science, Technology, Engineering, Art and Design and Mathematics, STEAM) területén, egyedi lehetőségek nyílnak meg előttük, hogy megtalálják feladataikat a 21. századi írástudás szolgáltatása terén.

Egy évvel korábban a NESTA egy másik jelentést⁹ publikált „Creativity versus Robots” címmel. Ebben szerepel egy beszámoló az Oxford University korábbi kutatásáról, amely azt jelezte, hogy az USA-ban a munkakörök 47%-át, az Egyesült Királyságban a munkakörök 35%-át érintheti az új technológiákkal való automatizálás az elkövetkező két évtizedben. Ebben a környezetben a jövő globális munkaerő-piacán egyre inkább azok boldogulnak, akik kreatív és technikai készségekkel rendelkeznek, ugyanakkor jelentősen csökkennek a keresetek azokban a munkakörökben, amelyekben több a rutinfeladat vagy csak felületes készségeket követelnek meg. Ezzel összefüggésben a NESTA azzal érvelt, hogy igen fontos, hogy az oktatók és a kormányok ösztönözzék a fiatalokat és gazdagítsák azok tudását, megismertessék őket a kalandos digitális felfedezés és a kreatív kísérletezés kultúrájával – ahelyett, hogy a digitális tartalmaknak pusztán passzív fogyasztói volnának¹⁰.

HARMADIK TREND: A MAGÁNSZFÉRA ÉS AZ ADATVÉDELEM HATÁRAIT ÚJRA MEG KELL HATÁROZNI

Nemzetközi összefüggések

Amikor az IFLA trendjelentése elindult, éppen akkor került sor digitális információk nagy érdeklődést kiváltó kiszivárogtatására, ami kapcsolatban volt nemzetközi kormányzati megfigyelési és üzletileg kényes tevékenységekkel. 2013 végén és 2014 nagy részében a világ közvéleménye részletes képet

⁸ Making & STEAM in Public Libraries, Our Developing Mandate, Sue Considine, Executive Director, Fayetteville Free Library, IFLA President's Meeting, 2016. Toronto, Kanada, 2016. április 7.

⁹ Creativity vs. Robots, the creative economy and the future of employment, NESTA, 2015. április, 10. p.

¹⁰ Young Digital Makers, Surveying attitudes and opportunities for digital creativity across the UK, NESTA, 2015. március, 4. p.

kapott az Amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökség (NSA) PRISM megfigyelési programjáról, amely személyes adatokat gyűjtött a legkülönbözőbb forrásokból (e-mailek, videók, hangfelvételek, fotók, fájlküldések és közösségi hálózatokon közzétett profilok információi¹¹. A 2014-2016-os időszakban a Wikileaks további, nagy mennyiségű titkos információt¹² adott közre. Ezek között szerepelt 500 ezer titkos levélváltás a Szaúd-Arábiai Külügyminisztériumból, bizonyítékok arra nézve, hogy az NSA lehallgatja a francia, német és japán kormányt, és Hilary Clinton akkori amerikai külügyminiszter több mint ezer e-mailje¹³.

2016 áprilisában az Oknyomozó Újságírók Nemzetközi Konzorciuma 11,5 millió dokumentumot publikált (ezeket eredetileg a német Süddeutsche Zeitung című hírlapnak küldték meg), amelyeket a későbbiekben Panama-akták¹⁴ néven említettek. Ezek a dokumentumok, amelyek egy panamai ügyvédi iroda (Mossack Fonseca) tulajdonát képezték, azt mutatták be, hogy bizonyos cégek, üzleti vezetők és politikusok hogyan kerültek meg a nemzetközi szabályokat, amelyek a pénzmosás és az adóelkerülés megakadályozására irányultak. Amikor ezek az ügyek kiderültek, nemzetközi rendőrségi nyomozások indultak, és ez vezetett az izlandi miniszterelnök lemondásához is.

Regionális perspektívák

Talán nem meglepő módon a magánszférával és az adatvédelemmel kapcsolatos kérdések fontos kérdésekként merültek fel az IFLA trendjelentés vitáiban. Az afrikai megbeszéléseken megkérdőjelezték, hogy elsődlegesen a közösségi média felelős-e azért, hogy arra csábítja a használókat, hogy minden eddiginél több, korábban magánjellegű információt osszanak meg az interneten. Felvetették, hogy az afrikai könyvtárosok szerepet vállalhatnak a nemzeti adatvédelmi és a magánszférával kapcsolatos szabályozások elkészítésében országukban. Ausztráliában a könyvtárosok megemlézték, hogy mivel egyre több kormányzati és üzleti szolgáltatás kerül ki az internetre, a használók egyre többször fordulnak a könyvtárosokhoz segítséget kérve, amikor például útlevelet kérnek vagy a digitális banki szolgáltatásokat szeretnék elérni. Ez megerősíti, hogy a könyvtárosok iránt nagy bizalom nyilvánul meg, de felveti azt is, hogy a

szolgáltatások digitalizálása a társadalom egyes részeit nagyobb kockázatnak teszi ki, amikor arra ösztönzik őket, hogy érzékeny személyes információkat osszanak meg idegenekkel.

Ezzel szemben az európai viták inkább arról szóltak, hogy a digitális technológiák egyszerre képesek a demokratikus átláthatóságot és az elszámoltathatóságot magas szinten ösztönözni, ugyanakkor lehetővé teszik a kormányzatok és a vállalatok számára, hogy tolatkozó monitorozással és nyomon követéssel foglalkozzanak. Minden régióban jelentős érdeklődés mutatkozott arra, hogy meg kell határozni, milyen szerepet játszanak a könyvtárak a magánszférával és az adatvédelemmel kapcsolatban felmerülő kérdések megoldásában. A lehetséges fejlesztési területek között volt annak kiderítése, hogy a könyvtárosoknak a jövőben milyen új kompetenciákra és készségekre lesz szükségük a használók által létre hozott hatalmas adatmennyiség kezeléséhez. Egy másik ilyen terület: aktív szerepet kell-e vállalniuk a könyvtáraknak, élére kell-e állniuk annak a törekvésnek, hogy a nagyközönség közelebről megismerkedjen a személyes adatok és az internetes információk kezelésére vonatkozó kérdésekkel.

2015 augusztusában az IFLA Committee on Freedom of Access to Information and Freedom of Expression (FAIFE, az információk szabad hozzáféréseivel és a szólásszabadsággal foglalkozó bizottság) állásfoglalást adott közre „A magánszféra védelme könyvtári környezetben”¹⁵ címmel, amelyet az IFLA kormányzó testülete is jóváhagyott. Az állásfoglalásnak az volt a célja, hogy iránymutatást adjon a könyvtáraknak és az információs szolgálatoknak a kormányzati megfigyelés és az üzleti adatok összegyűjtése terén tapasztalható legújabb fejleményekről. Foglalkozott a könyvtárhasználók magánjellegű adataival kapcsolatos aktuális veszélyekkel és hivatkozott a nemzetközi jogban és az IFLA szabályozó dokumentumaiban szereplő, ezzel foglalkozó szempontokra. Az állásfoglalás emellett egy sor ajánlást tett a könyvtárak számára arról, hogy milyen lobbytevékenységet folytathatnak a magánszféra védelme érdekében, és milyen gyakorlati intézkedéseket tehetnek azért, hogy a könyvtárhasználók magánszférája a lehető legtéljesebb mértékben védve legyen.

A magánszféra védelme, adatvédelem és a tájékoztatáson alapuló beleegyezés fogalma

A világ legsikeresebb és leggyorsabban növekvő online üzleti vállalkozásai (például a Google és a

¹¹ Prism – latest news and comment on Prism the national security electronic surveillance program operated by the United States National Security Agency, The Guardian, megtekintés: 2016. július 11.

¹² Leaks, Wikileaks.org, megtekintés: 2016. július 11.

¹³ Hilary Clinton Email Archive, Wikileaks, 2016. március 16.

¹⁴ The Panama Papers – a torrential leak, The Economist Newspaper, 2016. április 9.

¹⁵ IFLA Statement on Privacy in the Library Environment, IFLA, 2015. augusztus 20.

Facebook) nagymértékben függnek attól, hogy a fogyasztók nagy mennyiségű személyes adatot engednek át számukra. Ezért cserébe a fogyasztók szabad hozzáférést élveznek rendkívül használóbarát digitális szolgáltatásokhoz és olyan alkalmazásokhoz, amelyeket komplex és személyre szabott, célzott hirdetésekkel finanszíroznak. A fogyasztói adatok felhasználásának értéke egyre jobban áttérjed más üzleti ágazatokba is, amelyek abban érdekeltek, hogy személyre szabott szolgáltatásokat és termékeket fejlesszenek ki. Miközben ezek a szolgáltatások további értéket jelentenek a fogyasztók és a felhasználók számára, a fejleményekben az a lehetőség is benne rejlik, hogy az egyéneket új veszélyeknek teszik ki. Ezek a veszélyek jelenthetik azt, hogy az online szolgáltatók és cégek megkülönböztető bánásmódot alkalmaznak, és azt is, hogy a személyes adatokat jogosulatlanul vagy illegálisan nagyobb mértékben kiaknázzák, mivel jelentős mennyiségű adatgyűjtést folytatnak, és ellentmondó módszereket alkalmaznak az adatbiztonság és adatvédelem területén.

Valóban, felvetődhet az az érv, hogy egyre jelentősebb eltérés van az üzleti adatok kezelésének gyakorlata és a magánszféra védelme iránti elvárások között, ami a jövőben fenyegetést jelenthet a globális információs gazdaság számára.

Egy olyan helyzetben, amikor a leghatékonyabb és legeredményesebb jövőbeni működési modellek, amelyeket a kormányzatok és a vállalatok vizsgálnak, a digitális mechanizmusok iránti fenntartható közbizalomra épülnek, mindez aggodalomra adhat okot. 2015 novemberében a brit Financial Conduct Authority, a brit biztosítási szektorral kapcsolatos szabályozásért felelős intézmény, olyan konzultációs dokumentumot¹⁶ bocsátott ki, amely szerint aggasztó, hogy a biztosítási cégek esetleg képesek a hatalmas adatmennyiségek elemzése révén a vásárlók különböző kategóriáit diszkriminatívan kezelni. 2016 májusában a National Telecommunications and Information Administration (NTIA), egy amerikai ágazati ügynökség, amely az elnök tanácsadója, egy olyan felmérés¹⁷ eredményeit tette közzé, amely úgy véli, hogy a folyamatos adatvédelmi és biztonsági problémáknak mérséklő hatása lehet az online gazdaságra.

Ráadásul, a hálózatba kapcsolt adatgyűjtő szenzorok folyamatos terjedése a különböző

eszközökben, szerkezetekben és az infrastruktúrában, amely megerősíti a dolgok internetjét (és az ezzel kapcsolatos fejlesztéseket, ilyen például a Smart Cities), valószínűleg megsokszorozza a meglévő kihívásokat. Felmerültek olyan aggodalmak is, hogy ez a környezet kiegyensúlyozatlan piaci erőt adhat néhány nagy cégnek, amelyek fejlett eszközökkel képesek megszerezni és feldolgozni az adatokat.

Van olyan bizonyíték is, amely azt sugallja, hogy gyakran hiányzik a tájékozott beleegyezés, ellenőrzés vagy átláthatóság az adatok üzleti célra való felhasználásához, vizsgálatához és megosztásához. Sok weboldal, online platform és alkalmazás megkívánja, hogy a felhasználók beleegyezésüket adják az adatvédelmi szabályokhoz (ezek gyakran igen vastkos dokumentumok, amelyek bonyolult jogi szakkifejezéseket és feltételeket tartalmaznak) – ehhez be kell ikszelniük az „elfogadom ezeket a feltételeket és előírásokat” dobozt vagy megnyomni a megfelelő gombot. Közelebről megvizsgálva a dolgot viszont kérdéses, hogy mindez szükségképpen azonos-e a tájékozott beleegyezéssel.

Egy 2015 májusában publikált széles körű szakirodalmi szemle¹⁸ a személyes adatok és a magánszféra védelmének friss irodalmából azt mutatta, hogy csak e megállapodások 0,05%-át nézik meg ténylegesen a fogyasztók, mielőtt beleegyezésüket adnák. A fogyasztói felmérések azt is mutatják, hogy ha meg is nézik őket, átlagosan kevesebb, mint 60 másodpercet fordítanak tanulmányozásukra. Ugyanez a jelentés¹⁹ kiszámította, hogy ha a fogyasztók minden webhely használati feltételeit elolvasnák, amelyeket egy év során felkeresnek, 80 órát kellene erre fordítaniuk.

Éretlen fiatalok lábnyomok

A trendjelentés vitái szerint folyamatos aggodalomra adnak okot azok a kihívások, amelyekkel a fiatalok szembesülnek kitérőhatetlen digitális lábnyomuk fennmaradása miatt. Ezt a problémát fiatal aktivisták és újságírók is felvetették már. A digitális tevékenységeknek ez a tartós nyoma dokumentálni képes és az egész világ tudomására hozza, ha valaki korábban tévesen ítélt meg dolgokat, balul sikerült tapasztalatokat szerzett, és éretlen viselkedést tanúsított²⁰. Az ilyen kérdések vezették a Google egyik egykori vezetőjét (Eric Schmidt, Chief

¹⁶ Call for Inputs: Big Data in retail general insurance, Financial Conduct Authority, 2015. november, 10-12. p.

¹⁷ Lack of Trust in Internet Privacy and Security May Deter Economic and Other Online Activities, United States Department of Commerce, National Telecommunications & Information Administration, 2016. május 13.

¹⁸ Personal Data and Privacy – Final Report, WIK-Consult, 2015. május 26. 2. p.

¹⁹ Idézett mű 2. p.

²⁰ Ministers back campaign to give under-18s right to delete social media posts, The Guardian, 2015. július 28., kedd

Operating Officer), hogy megjegyyezze, célszerű lenne, ha a fiatalok a felnőttkor elérésekor jogosultak lennének megváltoztatni a nevüket, és így megvédeni magukat a számukra hátrányos megítéléstől²¹.

E trend egyik példája 2013-ban történt az Egyesült Királyságban, amikor a 17 éves Paris Brown visszavonult a Kenti Rendőrfőnök ifjúsági tanácsadói tisztségéből. Erre azt követően került sor, hogy a média felkapta, hogy korábbi Twitter-bejegyzéseiben szerepeltek a következők: alkohol, szex, drogok és becsmérlő társadalmi sztereotípiák²². Egy másik, nemrégiben nagy port felverő eset a 20 éves Mahairi Black nevéhez fűződik (1667 óta ő volt a legfiatalabb parlamenti képviselő, akit 2015 májusában választottak meg). A média nagyon nekitámadt amiatt, amit gyerekként posztolt a Twitteren, amikor káromkodásokkal megtűzdelt megjegyzéseket tett az alkoholról és arról, hogy mennyire gyűlöli a matematikát²³.

Ez olyan kérdéseket vet fel, mint hogy az információs műveltséget és a magánszféra védelmét mint hagyományos területeket össze kell-e kapcsolni egymással, és ki kell-e bővíteni, hogy új fogalmakat is felöleljenek. Valószínűleg szükség lenne olyan iránymutatásra és jó gyakorlatból vett példákra, amelyek segítenek abban, hogy fenntartható módon lehessen kezelni egyszerre több online személyazonosságot, és hogy biztonságosan létre lehessen hozni és ellenőrizni lehessen egyéni digitális brandünk különböző személyes és szakmai elemeit.

NEGYEDIK TREND: A HÁLÓZATBA KAPCSOLT TÁRSADALMAKBAN ÚJ VÉLEMÉNYEK ÉS CSOPORTOK VONJÁK MAGUKRA A FIGYELMET ÉS JUTNAK SZEREPHEZ

A trendjelentés latin-amerikai megbeszélésein felvetették, hogy a könyvtárak hatékony eszközként használhatnák a hálózatba kapcsolt világot annak érdekében, hogy csökkentsék a társadalmi sérülékenységet és egyenlőtlenségeket. Ezt úgy lehetne elérni, hogy a

²¹ Young will have to change names to escape 'cyber past' warns Google's Eric Schmidt, The Telegraph, 2010. augusztus 18.

²² Kent Youth PCC resigns after Twitter row, BBC News, 2013. április 9.

²³ We enjoyed reading Mahairi Back's NSFW tweets as a teenager, The Independent website, megtekintés: 2016. január 6.

digitális és mobil platformokat olyan szolgáltatások nyújtására használnák fel, amelyek a hátrányos helyzetű csoportok (nők, testi fogyatékkal élők, migráns közösségek) speciális igényeit céloznák meg. Ugyanakkor arra is rámutattak, hogy az egyes régiók hálózati kapcsolatainak korlátai és a közöttük lévő eltérések valószínűleg akadályai az egyenlő esélyeknek.

Mivel a trendjelentés 2013-ban jelent meg, számos tanulmány foglalkozott a „gátlások elvesztésének effektusával”²⁴ az online kommunikáció során. Ezzel a fogalommal írják le azt, hogy a kibertérben sokan másképpen viselkednek, mivel az egyes személyek ott névtelenek, fizikai valójuktól elkülönülve, attól eltávolodva elvesztik a kontrollt a viselkedésük felett. Ezeknek a tényezőknek az összessége idézi elő azt a viselkedést, amelyre sokan a való világban, szemtől szemben nem lennének képesek. Az ilyen viselkedés körébe tartoznak a következők: online bűnözés²⁵ és csalás, a szerzői jog megsértése, a tartalmakkal való kalózkodás és az illegális kereskedelem²⁶. Más vizsgálatok²⁷ hasonlóképpen azt mutatják, hogy az online névtelenség szerepet játszik az agresszív viselkedés és az abúzus létrejöttében és ösztönzésében, példa erre a trollkodás és a megfélemlítés (bullying), valamint a bizonyos fajhoz és nemhez tartozó emberek zaklatása. Egy brit kutatás szerint, amelyet tavaly a London Grid for Learning végzett, a 3-9 éves gyerekek 22%-a számolt be arról, hogy az interneten megfélemlítették, leggyakrabban különböző játékkonzolokon és mobilkészülékeken keresztül²⁸.

A gátlások elvesztése effektus az online kommunikációban néhány esetben a későbbiekben az egyének offline cselekedeteit is befolyásolhatja. A brit National Crime Agency

²⁴ The Online Disinhibition Effect, John Suler, Cyber Psychology & Behaviour, 2004. június

²⁵ National Strategic Assessment of Serious and Organised Crime 2015, National Crime Agency, 2015. június

²⁶ The Rise and Challenge of Dark Net Drugs Markets, Julia Buxton & Jim Bingham, Swansea University; Global Drugs Policy Observatory, Policy Brief 7, 2015. január

²⁷ Cyberbullying: Review of an Old Problem Gone Viral, Journal of Adolescent Health, 2015. július; Embodied Harms: Gender, Shame and Technology Facilitated Sexual Violence in Cyberspace, Violence Against Women, 2015. március; Cyberbullying, Internet trolls and their psychopathic profile, Dorian Furtuna, Social Ethology, Human Instincts in a Modern Society, 2014. november 19.; Trolling in asynchronous computer-mediated communication: from user discussions to academic definitions, Journal of Politeness Research, Language, Behaviour, Culture Volume 6, 2010. július

²⁸ London Grid for Learning E-Safety Survey 2015, Final Report, 15. p.

(NCA) ez év elején publikált számadataiból kiderül, hogy az elmúlt öt évben hatszorosára nőtt azoknak a száma, akiket első randevújukon szexuálisan molesztált valaki, akivel az interneten ismerkedett meg online randevú-alkalmazás segítségével²⁹. Az NCA jelentése ezt a jelentős növekedést részben annak a speciális viselkedésnek és várakozásnak tulajdonítja, mely akkor jön létre, amikor „*két ember először online találkozik és kommunikál egymással*”.³⁰ A kezdeti online interakciók (amelyek biztonságosnak tűnnek) gyorsan létrehozzák a bizalmat és az intimitás érzését, aminek következtében az egyének olyan kockázatokra vállalkoznak, amelyeket normál esetben elkerülnének (például, hogy beleegyeznek egy személyes találkozásba egy vadidegennel nem nyilvános helyen).³¹ A kezdeti online kommunikáció anonim jellege olyan, érzelmileg nyílt és direkt szexuális közlésekre sarkall, amely a szexuális tevékenységek terén túlzott és téves várakozásokhoz vezetheti a feleket első személyes találkozásuk alkalmával.

Az online kommunikáció során a gátlások elvesztése effektussal kapcsolatosan igen fontos kérdés, hogy csak egy időleges szimptomája-e ez a trend folyamatos alkalmazkodásunknak a digitalizálódó környezethez. Erre alapozva jogosan várjuk el az internethasználók új generációtól, hogy progresszíven alkalmazzák az online kommunikáció során a hagyományosan elfogadható kulturális normákat és magatartásformákat. Másképpen fogalmazva: a társadalom természetesen alakítja ki a magasabb normákat az online viselkedéshez, amelyet majd megkívánunk saját magunktól és másoktól, miután egyre jobban hozzászokunk az online kommunikációhoz. Majd az idő eldönti, hogy alakul ez.

ÖTÖDIK TREND: AZ ÚJ TECHNOLÓGIÁK ÁTALAKÍJTJÁK A GLOBÁLIS INFORMÁCIÓS GAZDASÁGOT

Háromdimenziós nyomtatás

A trendekről folytatott afrikai viták a 3D-s nyomtatást lehetőségként és egyben fenyegetésként jellemezték. Olyan fejleménynek tekintették, amely új belföldi gyártási lehetőségek létrehozását ösztönözné, és növelhetné az afrikai kereskedelmi ellátási láncok versenyképességét a világban. Ugyanakkor aggodalmak merültek fel, hogy ez a technológia drasztikusan átalakíthatja

nagyszámú meglévő kis gyártó vállalkozás és az általuk ellátott kiskereskedők megélhetését. Ausztráliában a 3D-s nyomtatók elterjedése a könyvtárakban szerepet játszik a fizikai könyvtári terek átalakításában, aminek során kreatív műhelyek helyszínei, közös tanulási területek és találkozási helyek jöttek létre. Az észak-amerikai viták a 3D-s nyomtatási eszközöket igen fontos új fejleménynek találták a könyvtárak sokszínű kínálatában, amely nagyon fontosnak tartja a helyi vállalkozók, a közösségi kiadás és a digitális műhelyek támogatását. A vitában részt vevők közül néhányan megkérdőjelezték, hogy „*a könyvtáraknak problémájuk lenne a csillogó tárgyakkal... meg kell fontolnunk, hogy mi a célja a 3D-s nyomtatásnak.*”

Ez a felvetés igen jól tükrözi a 3D-s nyomtatás körüli várakozás és realitás közötti jelenlegi feszültséget. A trendjelentés elindítása óta a 3D-s nyomtatást ismételtelen mind az üzleti, mind a fogyasztási felhasználást forradalmasító technológiaként mutatják be. Egyes nézetek szerint azonban a fejlettebb gazdaságokban a fogyasztói 3D-s nyomtatás jelentőségét eltúlozzák. 2016 januárjában a Forbes cég arról számolt be, hogy 2015-ben³² valószínűleg kipukkadt a 3D-s nyomtatás fogyasztói buborékja, amikor számos szolgáltatónak le kellett írnia korábban várt jövedelmét, és be kellett zárnia meglévő, a fogyasztók számára működtetett gyártóegységét. A Forbes azt is megfogalmazta, hogy a 3D-s nyomtatás ipari piaca éppen most lép be a fenntartható növekedés időszakába, ami messze nyúló hatásokkal jár.

E jóslatok támogatására 2016 áprilisában a PWC előre jelezte³³, hogy a 3D-s nyomtatásra fordított összegek az egész világot tekintve a 2015. évi 11 milliárd dollárról 2019-ben 27 milliárdra nőnek. A jelentés azt taglalja, hogy az ipari 3D-s nyomtatás épp most készült átlépni azt a küszöböt, hogy eddig fejlett technológiának tekintették, ezután pedig hagyományos technológiának fogják. A jelentés megerősíti, hogy az amerikai gyártók 2/3-a alkalmazza a 3D-s nyomtatási technikát, és várhatóan 52%-uk fogja használni a tömeges gyártásban az elkövetkező 3-5 évben (a 2014-ben mért 38% helyett). Azonban maradnak aggodalmak a technikában rejlő átalakító hatások miatt; 22% véli úgy, hogy a 3D-s nyomtatás arra fogja kényszeríteni őket, hogy átstrukturálják a beszállítási láncokat, és egy másik 22% aggódik a szellemi tulajdon veszélyeztetése miatt.³⁴

²⁹ Emerging new threat in online dating – Initial trends in online dating-initiated serious sexual assaults; National Crime Agency, 2016. február 7. 5. p.

³⁰ Idézett mű 7. p.

³¹ Idézett mű 7. p.

³² 8 Hot 3D Printing Trends to watch in 2016, Forbes, 2016. január 12.

³³ 3D Printing comes of age in US industrial manufacturing, PWC, 2016. április, 2. p.

³⁴ Idézett mű 2. p.

Közösségi gazdaság

Az IFLA trendjelentés elindítása óta az úgynevezett közösségi gazdaság („*sharing economy*”) körébe tartozó üzleti modellek és szolgáltatások térhódítása jelentős figyelmet keltett a világ üzleti vezetői, politikusai és a média körében. Ennek az érdeklődésnek nagy része arra irányul, hogy e megoldás révén létrejöhet az egyre inkább hálózatba kapcsolt digitális piac, amely olyan innovatív megoldásokat hoz létre, amelyek drasztikusan átalakítják az elavult és monopolisztikus üzleti modelleket és szolgáltatásokat. A PWC 2014-es jelentésében³⁵ az áll, hogy a világon 2025-re a közösségi gazdaság volumene 9 milliárd dollárról a becslések szerint 355 milliárd dollárra nő.

Ha a túlzó kijelentések mögé tekintünk, a közösségi gazdaság lényegében olyan lehetőségeket jelent, amelyek kiaknázzák a kihasználatlan vagy nem eléggé kihasznált készségeket, időt, adottságokat és forrásokat.³⁶ A közösségi gazdasági platformokon a felhasználók olyan lehetőségeket vehetnek közösen igénybe, mint a gépkocsis utazások, járművek, erőgépek, parkolóhelyek, lakások és helyiségek. Ezek a platformok minden esetben alkalmazzák a digitális technológiákat annak érdekében, hogy minél gyorsabban és hatékonyabban összekössék a kínálatot a kereslettel olyan területeken, amelyeket hagyományosan nem szolgáltatóknak ki a főáramhoz tartozó kereskedelmi üzleti modellek.

Ennek kiváló példája az Airbnb, amely összeköti azokat, akik bérbe szeretnék adni lakásukat vagy annak egyes helyiségeit, azokkal, akik rövid távra keresnek szálláslehetőséget. Tavaly a Wall Street Journal arról számolt be³⁷, hogy az Airbnb 900 millió dollárt meghaladó bevétellel számol, ami a becslések szerint 2020-ra 110 milliárd dollárra nőhet. További példák a közösségi gazdaságra a Frengle, amely a szükségtelennek ítélt háztartási eszközök helyi újrahasznosítását teszi lehetővé, és a Zopa, amelynek révén közvetlenül lehet pénzt kölcsönadni azoknak, akik azt keresik, honnan kölcsönözhetnének pénzt. A kölcsönadó magas kamatot kap, a kölcsönvevőnek pedig azért előnyös ez a megoldás, mert a szokásos banki kamatoknál kevesebbet kell fizetnie.

Érdekes, hogy a trendjelentés észak-amerikai megbeszélésein felmerült, hogy magukat a könyvtárakat is az „eredeti közösségi gazdaság” példáinak tekinthetjük. Más hozzászólók azt is

³⁵ The Sharing Economy – sizing the revenue opportunity, PWC, 2014.

³⁶ Unlocking the Sharing Economy – an independent review, Debbie Wosskow, 2014. november, 14. p.

³⁷ The Secret Math of Airbnb’s \$24 billion valuation, The Wall Street Journal, 2015. június 17.

kiemelték, hogy a közösségi vagy együttműködéses gazdaság tevékenységei és a vele kapcsolatos ötletek nem újdonságok – és hogy a történelem folyamán az emberek már kiépítettek sikeres vállalkozásokat, amelyek bérlettel, cserével és dolgok kölcsönadásával foglalkoznak. Ami nemrégiben megváltozott ebben az egyenletben, az az, hogy a technológia révén az emberek könnyebben képesek kapcsolatba lépni egymással és együttműködni. Az Egyesült Királyságban a NESTA nemrég felvetette, hogy ez³⁸ az új, együttműködésen alapuló gazdaság része annak az átfogó, globális átalakulásnak, amely kinyitja a jólét kapuját azáltal, hogy hozzáférést tesz lehetővé birtoklás helyett, és decentralizált hálózatokat centralizált intézmények helyett. Ha ezek a megjósolt változások bekövetkeznek, valószínűleg lépésről lépésre átalakítják az üzletről, az értékről, a cseréről és a közösségről alkotott hagyományos nézeteinket.

Blockchain

A trendjelentés elindulása óta egyre erősödő vita tanúi vagyunk a blockchain-technológia jövőjéről. Az IFLA elnöke, Donna Scheeder 2016 áprilisában az elnöki értekezlet zárszavában arról beszélt, hogy a torontói megbeszélések egyik legfontosabb meglátása az volt, hogy a blockchain-technológiák hatóköre az eddiginél is gyorsabb ütemű változásokat vált ki információs környezetünkben.³⁹ Ugyanazon a napon hangzott el egy kiemelkedő szerző és innovációs szakember, Don Tapscott nyitóelőadása, amely arról szólt, hogy a jelenlegi innovációkat (big data, a dolgok internetje, a gépi tanulás, a mesterséges intelligencia és a robotika) át fogja alakítani a „*blockchain-forradalom*”, amely paradigmaváltást hoz globális társadalmunkban és gazdaságunkban.⁴⁰

A blockchain jelenleg a Bitcoin⁴¹ digitális pénznem mögött álló technológiaként ismert, amelyet 2008-ban Satoshi Nakamoto fejlesztett ki. Nemrégiben elhangzott, hogy a blockchainben benne rejlik a lehetőség, hogy új típusú tranzakciókra és interakciókra képes, ezért úgy vélik, hogy széles körű, globális innovációt és átalakulást idézhet elő.

A blockchain középpontjában meghatározó módon a bizalom áll. Alapszinten a blockchain hatalmas globális adatbázis vagy „*megosztott nyilvántartás*”,

³⁸ Making sense of the collaborative economy, NESTA, 2014. szeptember, 7. p.

³⁹ Building the agenda and making it happen, closing address to IFLA President’s meeting, Toronto, Kanada, 2016. április 7. 1. p.

⁴⁰ Blockchain Revolution, Prosperity in the Second Era of the Digital Age, Don Tapscott, IFLA President’s meeting, Toronto, Kanada, 2016. április 8.

⁴¹ Frequently Asked Questions, Bitcoin.com

amely egyidejűleg több millió eszközön és számítógépen fut. Az adatbázis nyílt forráskódú, bárki számára elérhető, de erőteljes digitális kódolás védi, amelynek köszönhetően ezt a tartós megőrzésre szánt nyilvántartást csak hiteles tranzakciókkal lehet frissíteni, és harmadik személyek nem manipulálhatják vagy módosíthatják.⁴² Ez az innovatív rendszer lehetővé teszi, hogy idegenek egymással tranzakciókra lépjenek, eközben garantálva legyen integritásuk és kölcsönös bizalommal legyenek egymás iránt, anélkül, hogy erős közvetítők (kormányzatok, pénzügyi intézmények vagy technológiai vállalatok) befolyása alá kerüljenek.⁴³

A blockchain keretében hiteles aláírással lehet ellátni a legkülönbözőbb információkat és tranzakciókat, ezért néhány hozzászóló azt jósolja, hogy ez a technológia földrengésszerűen hat majd társadalmi, politikai és gazdasági környezetünkre. A megoldás hívei olyan világot képzelnek el, amelyben identitásaink, szellemi tulajdonjogaink, a földhivatali nyilvántartás, a kereskedelmi szerződések, a kölcsönök, a vásárlások, a tőkepiac, a születési és házassági dokumentumok mindegyike egymástól függetlenül hitelesíthető, fenntartható és egyetemesen megbízható lesz a blockchain-technológiát felhasználva.⁴⁴ Mások úgy

vélik, hogy ez a fajta decentralizált bizalmi gépezet rendkívül lényeges forrása lesz majd a szenzorral felszerelt, a dolgok internetjéhez kötődő eszközök közötti bonyolult interakcióknak.⁴⁵ 2016 májusában az IBM egy jelentést tett közzé⁴⁶, amely azt jelentette ki, hogy a blockchain-technológia kulcsfontosságú eszköze lesz a tranzakciók hitelesítésének és biztonságos lebonyolításának a közösségi gazdasági platformokon keresztül.

Hogy a blockchain-technológia alkalmazása milyen gyorsan következik be ezeken a nagyon eltérő területeken, még nem lehet tudni, de mivel arra képes, hogy az információk megbízható nyilvántartásait bocsássa rendelkezésre, amelyek matematikailag sérthetetlenek a külső manipulációval szemben, benne rejlik az a potenciál, hogy eddig nem szokásos mértékben megreformálja kapcsolatunkat a kormányzatokkal, vállalatokkal és egyénekkal. Ahogy az Economist Newspaper tavaly októberben fogalmazott: „*a blockchain egy szemmel láthatólag világi folyamat, amelyben benne rejlik a lehetőség, hogy átalakítsa a vállalkozások és az emberek közötti együttműködést.*”⁴⁷ Ugyanakkor, „*mivel a múltat és a jelen korszakot kódolt formában kőbe vési, a jövőt is egész mássá teheti.*”⁴⁸

---

⁴² Blockchains – the great chain of being sure about things, The Economist Newspaper, 2015. október 31.

⁴³ The impact of the Blockchain goes beyond financial services, Harvard Business Review, 2016. május 10.

⁴⁴ How blockchains could change the world, interview with Don Tapscott, McKinsey & Company, 2016. május

---

⁴⁵ IBM looks to Bitcoin blockchains for internet of things platform, Computer Weekly, 2015. január 22.

⁴⁶ Blockchain and the Sharing Economy 2.0, IBM, 2016. május 12.

⁴⁷ The promise of the blockchain – The trust machine, The Economist Newspaper, 2015. október 31.

⁴⁸ Blockchains – the great chain of being sure about things, The Economist Newspaper, 2015. október 31.

6. FEJEZET

TOVÁBBI KÖVETKEZTETÉSEK ÉS FONTOS KÉRDÉSEK, AMELYEKET A KÖNYVTÁROSOKNAK A JÖVŐBEN MEG KELL FONTOLNIUK

FONTOS TÉMÁK A TRENDJELENTÉS ORSZÁGOS ÉS REGIONÁLIS VITÁIBÓL

Ez a fejezet további átfogó témákat sorol fel, amelyek a trendjelentés országos és regionális megbeszélésein és az esettanulmányokban merültek fel. Különös figyelmet fordít azokra a témákra, amelyek kimaradtak az öt IFLA-trendet értékelő korábbi fejezetből.

A könyvtárak szerepe

A trendjelentésről szóló megbeszéléseken 30 országban élénk és szenvedélyes vitákra került sor a könyvtárak jövőbeni szerepéről. Általános volt az egyetértés abban, hogy a könyvtáraknak alkalmazkodniuk és fejlődniük kell, hogy új szolgáltatásaikat szélesebb közönség számára nyújthassák. Aggodalom nyilvánult meg amiatt, hogy a könyvtárak esetleg azt kockáztatják, hogy elvesztik hagyományos szerepüket, és olyan fontos területeken, mint az információs jártasság, a szellemi tulajdon és az adatmenedzsment nem ők lesznek a mérvadók. Ugyanakkor azt is felismerték, hogy állandó feszültség keletkezik akkor, amikor megragadják az új technológiai lehetőségeket, és ezzel párhuzamosan fenntartanak jelenlegi funkciókat a meglévő közönség kiszolgálása érdekében.

Általános következtetés volt az, hogy a könyvtáraknak gondosan fel kell ismerniük és nyomon kell követniük a használók felmerülő igényeit, és késznek kell lenniük arra, hogy ezzel összhangban megszüntessenek, újra feltaláljanak vagy felfrissítsenek különböző könyvtári funkciókat és szolgáltatásokat. Egy másik felmerült téma az volt, hogy milyen fontos, hogy a könyvtárosok újragondolják a hagyományos könyvtári elvek alkalmazását a gyorsan változó világban. A könyvtári brand kulcsfontosságú jellemzőit a változó környezetben sikeresen meg kell valósítani, ezek a következők: a bizalom, a semlegesség, az információhoz való ingyenes és egyenlő hozzáférés, a szólásszabadság. Ezeket az elemeket összevonva lehet olyan szolgáltatásokat nyújtani, amelyek a lehető legteljesebb mértékben érvényesítik a társadalmi esélyegyenlőséget a digitális és valódi közösségekben, amelyeknek ma a könyvtárak szolgáltatnak. 2016 áprilisában az IFLA elnöki értekezletén megfogalmazódott, hogy még sok a teendő annak érdekében, hogy a könyvtárakat a

fejlődés motorjaiként és a közösségek alapvető infrastruktúrájaként elismerjék.⁴⁹

Az is elhangzott, hogy a legtöbb könyvtár egyidejűleg válik fizikai és virtuális térévé, ami kihívással jár, ugyanis egyszerre kell gondoskodni a fizikai és a digitális infrastruktúra és szolgáltatások fenntartásáról. Azt is meg kell fontolni, hogy – mivel a könyvtári szolgáltatások közül egyre többet digitalizálnak és tesznek távolról elérhetővé –, újra meg kell indokolni, milyen üzleti érvek szólnak a könyvtár mint fizikai hely és tér megőrzése mellett. Ez vitát váltott ki arról, hogyan lehetne a könyvtárak egyedülálló szociális és részvételi szerepkörével élni. Ezzel párhuzamosan rámutattak, hogy ahogy a szolgáltatások és funkciók egyre inkább áttevődnek a digitális világba, a társadalom magasabb értéket tulajdonít azoknak az élményeknek, amelyeket nem lehet digitalizálni, köztük a személyes együttműködésnek és a közvetlen emberi interakciónak. Ez vitathatatlanul egyedi előnyt jelent a fizikai könyvtári szolgáltatások javára, amit figyelembe kell venni, amikor a jövőbeni szolgáltatásokat tervezik.

Készségek, infrastruktúra, finanszírozás

A trendjelentésekről szóló viták kiemelten foglalkoztak a készségek kérdéseivel. Ez vonatkozott mind arra, hogy a használóknak milyen készségekre van szükségük ahhoz, hogy igénybe tudják venni az új digitális szolgáltatásokat és lehetőségeket, mind pedig arra, hogy milyen készségekre van szükségük a könyvtárosoknak, hogy teljesíteni tudják küldetésüket a változó információs környezetben. Érdekes megfigyelni, hogy a trendjelentés által kiváltott vitákkal kapcsolatban Ausztria, Ausztrália és Észtország könyvtáros egyesületei már lépéseket tettek országos könyvtárosképzési tanterveik felfrissítésére, hogy azokban szerepeljenek az új

⁴⁹ Building the agenda and making it happen, closing address to ILFA President's meeting, Toronto, Kanada, 2016. április 7. 5. p.

digitális kompetenciák, köztük a nagy mennyiségű adatok (big data) menedzselése, a magán és közadatok biztonsága. Ugyanezek a következtetések hangzottak el 2016 áprilisában az IFLA elnöki értekezletén, ahol Donna Scheeder, az IFLA elnöke kiemelte, hogy „a könyvtárosok folyamatos önálló tanulásának” rendkívüli fontosságát és annak a jelentőségét, hogy éljünk az új lehetőségekkel, miközben „megváltunk a régi módszerektől, tekintet nélkül arra, hogy milyen kényelmesnek találjuk azokat”.⁵⁰

Minden régióban hangsúlyozták, hogy a digitális összekapcsolhatóság és a megfelelő infrastruktúra hiánya folyamatosan akadályozza, hogy a virtuális könyvtári szolgáltatások mindenkihez eljussanak. Arra is rámutattak, hogy miközben a növekvő használati elvárások nagy nyomást gyakorolnak a könyvtárakra, hogy alakítsák át és fejlesszék szolgáltatásaikat, a könyvtárak hagyományos szerepével kapcsolatos uralkodó politikai felfogás azt a veszélyt hordozza, hogy leszűkítik a cél eléréséhez szükséges új finanszírozási lehetőségeket. Fontos következtetés volt, hogy a könyvtáraknak hatékonyabban kell lobbyzniuk úgy, hogy politikájukra vonatkozóan jól elérhető és meggyőző narratívákat alakítsanak ki, eredményeiket kiemelve, adatokkal és bizonyítékokkal alátámasztva.

Stratégiai koordináció és együttműködés

Az előbb ismertetett szempontokra alapozva egy másik közös téma az volt, hogy mennyire fontos előmozdítani a könyvtárosok közötti nagyobb mérvű stratégiai koordinációt és együttműködést. Regionális és országos szinten egyetértés volt arról, hogy a könyvtáraknak kapcsolatban kell állniuk egymással, a települési hatóságokkal és a közösség képviselőivel a kérdések széles körét tekintve (a készségek kialakítása, a fejlesztési elképzelések, az információs technológiát hasznosító szolgáltatások és az infrastruktúra). A nemzetközi együttműködés olyan átfogó lobbyzási témákra koncentrált, mint a magánszféra védelme, a szerzői jog, a szólásszabadság, az információhoz való szabad és egyenlő hozzáférés. Arra a következtetésre jutottak, hogy a mindent felölelő stratégiák megalkotása a potenciális együttműködés minden szintjén erős tőkét jelentene. E stratégiák a könyvtárak számára lehetővé tennék, hogy szembesüljenek az egyre jobban digitalizálódó társadalmak kihívásaival és lehetőségeivel. Ahogy Donna Scheeder IFLA-elnök megjegyezte zárszavában a 2016. áprilisi elnöki értekezleten: „együtt dolgozva be fogjuk teljesíteni a jövőnek azt a vízióját... ahol minden könyvtárost örömmel tölt el az, hogy minden egyes napon hozzájárulhat ahhoz, hogy az emberek élete jobbá váljon.”⁵¹

⁵⁰ Idézett mű 2. p.

⁵¹ Building the agenda and making it happen, closing address to IFLA President's meeting, Toronto, Kanada, 2016. április 7. 5. p.

E szálak beleszövése a jövő könyvtári stratégiájának szövetébe

E viták tartalma és következtetései igen fontos elemei lettek az IFLA új programja (IFLA Change Agenda)⁵² megalkotásának, amelyet a soron következő elnök által vezetett értekezleten jelentettek be Fokvárosban, 2015 augusztusában. Az IFLA trendjelentéséről szóló vitákra építő IFLA Change Agenda szerint az információs szakma tagoltabb stratégiai megközelítést követel meg, négy szinten:

Egyéni szint: ha sikeresek akarnak lenni a 21. században, a könyvtárosoknak vállalniuk kell, hogy folyamatosan és önállóan tanulnak. Ezt támogatja a könyvtárosképzés újragondolt programja, amelynek alapján képessé válnak arra, hogy szakmájukat a körülményekhez alkalmazkodva megújítsák és átalakítsák.

Szervezeti szint: a könyvtárosoknak integrálniuk kell az intézményi változásokat szervezetük életébe, az új kommunikációs és mobiltechnikákra támaszkodva, hogy bevonják a közösségeket és világos jövőképet alakítsanak ki.

Országos szint: meg kell határozni, elemezni kell és meg kell vitatni azokat a politikai és jogi akadályokat, amelyek meggátolják, hogy a könyvtárak eleget tegyenek az ellátandó közösségek igényeinek, mégpedig célzott, együttműködéses és bizonyítékokon alapuló érdekérvényesítéssel.

Globális szint: a könyvtárak globális jövőképét egyhangúlag kell kinyilvánítani, erős országos egyesületekkel és erős IFLA-val megtámogatva, annak érdekében, hogy kiépüljenek azok a nemzetközi politikai keretek, amelyek egy hosszú távú és fenntartható információs környezetet eredményeznek.

Az IFLA Change Agenda programja kifejezetten arra szolgál, hogy támogassa a trendjelentés vitái során a könyvtárosok által felvetett törekvéseket. Ezek célja, hogy olyan keretek jöjjenek létre, amelyek révén az összegyűlt szaktudás, szakértelem, készségek és jó gyakorlatok sokféle szinten megoszthatók a globális könyvtári ökoszisztémán belül. Mindez egy cselekvési keretet is kínál, egy hosszú távra érvényes és egyetemes értékrendszerre alapozva, amely példamutatóan küzd a hozzáférés szabadságáért és az információt mindenkinél céljáért. Arra az alapelve épít, hogy a könyvtáraknak a múltban, jelenleg és a jövőben ezek az értékek segítettek és továbbra is segítenek elnyerni az egyének bizalmát a világ minden táján.

⁵² Building the IFLA Change Agenda IFLA, 2015. augusztus 20.